

Jo Utgaard

Biomaktens gisseltak på kroppene

En undersøkelse om hvorvidt en er autonom under biomakten

Bacheloroppgave i Filosofi

Veileder: Oda K. Storbråten Davanger

Mai 2023

Jo Utgaard

Biomaktens gisseltak på kroppene

En undersøkelse om hvorvidt en er autonom under biomakten

Bacheloroppgave i Filosofi
Veileder: Oda K. Storbråten Davanger
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for filosofi og religionsvitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Biomaktens gisseltak på kroppene

Sammendrag: Hensikten med denne teksten er å undersøke hvordan *biomakt* begrepet til Foucault kan undergrave autonomi. Jeg vil gå nærmere inn i hvordan Foucault ser på makt og argumentere for hvorfor biomakten undergraver autonomi. Dette skal jeg sette opp mot et liberalistisk maktsyn for å vise forskjellene mellom dem, sette de opp mot hverandre og hvordan begge håndterer autonomi. Jeg går gjennom Foucault sitt maktbegrep, redegjør for biomakt, governmentality og teknologier om selvet for å underbygge argumentasjonen om hvordan biomakten undergraver autonomi. Til slutt oppsummerer jeg argumentene og konkluderer med at biomakten undergraver autonomi helt, men at autonomien er begrenset av biomakten.

Innhold

Makten og autonomiens forhold.....	3
Makt som relasjoner og styrkeforhold.....	4
Biomakten tvinger fram en administrering av selvet.....	11
Individualiserende og ansvarliggjøring i sentrum av biomakten.....	15
Biomaktens påvirkning av teknologiene om selvet.....	21
Konklusjon	23
Referanser.....	25

Makten og autonomiens forhold

I denne oppgaven skal jeg argumentere for hvorfor biomaktbegrepet til Foucault undergraver autonomi. Dette skal jeg sette opp mot et liberalistisk maktsyn for å vise forskjellene mellom de og sette de opp mot hverandre og hvordan begge håndterer autonomi. Først skal jeg gå gjennom maktbegrepet til Foucault, for å vise hvordan denne måten å se på makt skiller seg fra liberalisme og hva biomakt er. Etter det skal jeg se på hvordan biomakten inntar kroppene og tvinger fram en administrering av selvet. Jeg skal trekke fram hvordan individualisering og ansvarliggjøringen som kom gjennom biomakten hadde effekt på hvordan individer handlet, og hvordan biomakten har effekt på teknologiene om selvet som stimulerer og fordrer individer til å handle på visse måter og hvordan dette undergraver autonomi.

Hobbes er et eksempel på når maktsynet begynte å endre seg. Før så på makt som noe som tilhørte herskeren, og at herskerens makt var berettiget av for eksempel Gud eller ætt. Courtland (2022) skriver at implisitt i Hobbes sitt spørsmål om på hvilket grunnlag skylder subjektene lojalitet til herskeren, er det en avvisning om at subjektene er eiendommen til kongen (Seksjon 1.1). Kongen hadde rett på subjektene sine som eiendom. Kongen kunne påføre sin vilje, og subjektene måtte føye etter. I å stille dette spørsmål kom det en endring i hvordan man tenkte makt skulle utøves og hvem som hadde rett på den. Blant annet hvordan folk skulle ha en rett til autonomi. Buss & Westlund (2018) skriver at autonomi er en agent som regjerer seg selv, og som styrer sine egne handlinger. For å styre sine egne handlinger må man være den som initierer ens handlinger. Siden ingen andre har makten til å bevege kroppen til noen andre, har man enerett på å utøve makt over seg selv (Seksjon 1.). Autonomi er å velge å handle, en måte å regjere over seg selv. Den måten å styre seg selv er å utøve makt over seg selv, at man makter å initiere ens egne handlinger. Det som ikke blir tatt til høyde for i denne definisjonen er påvirkninger; hvor grensa går før en ekstern påvirkning begrenser autonomien til et individ. I å diskutere med noen vil det påvirke måten å handle på, men den som handler er fortsatt autonom etter å ha vurdert diskursen. Handlingen som kommer etter diskursen, er autonom. Men om man har blitt hjernevasket til å havne på den samme konklusjonen, er det ikke en autonom handling. Det jeg vil trekke fram her er hvordan biomakten påvirker oss i så stor grad at det undergraver autonomien vår. Det er ikke en hjernevasking, men en påvirkning av individene i så stor grad at biomakten kan tvinge fram visse type handlinger.

Biomakten påvirker hvordan individer regjerer over seg selv. Det er dette som undergraver autonomien. For om man påvirker måten å regjere over seg selv på, vil man kunne endre grunnlaget for hva autonomien handler på. Jeg skal ikke argumentere for hva autonomi er eller hvordan det fungerer, men hvordan biomakten påvirker grunnlaget til autonomi i så stor grad at det undergraver det. Autonomi og makt har et tett forhold. For å kunne initiere en handling må man utøve makt over seg selv, man må bestemme seg for å så gjennomføre handlingen. Autonomi er å makte over seg selv, men man kan også makte over andre. Å påvirke andres handlinger blir en også maktutøvelse. I denne teksten skal jeg først argumentere for hvordan biomaktbegrepet til Foucault påvirker relasjonene mellom folk og så vise hvordan dette påvirker individene.

Makt som relasjoner og styrkeforhold

I *Viljen til viten* skrevet av Michel Foucault i 1976 tar han opp sitt begrepet om Biomakt: “Det skjedde selvfølgelig en eksplosjon av ulike og tallrike teknikker for å oppnå underkastelse av kroppene og kontroll over befolkningene. Slik begynner «Bio-maktens» æra” (Foucault, M. 2020a, s. 153). Biomakt er et sett med styringsteknikker som ikke bygger på en sentralisert lederskikkelse, men som bygger på individets evne til å overvåke seg selv. For å forstå biomakt begrepet skal jeg legge fram Foucault sitt syn på makt og hvordan han anvender dette. Foucault anvender dette på seksualitetsanordningen, men jeg skal bruke disse tankene til å argumentere til hvorfor det undergraver autonomi.

Biomakt er en formulering av en mengde samlede maktteknikker, som igjen bygger på Foucault sitt syn på makt:

Men dette ordet «makt» risikerer å føre til mange misforståelser. Misforståelser som med hensyn til dens identitet, dens form og dens enhet. Med makt mener jeg ikke «Makten» forstått som mengden av institusjoner og apparater som sikrer at borgerne underkaster seg en gitt stat. [...] Med makt tror jeg man først og fremst må forstå mangfoldet av de styrkeforholdene som er immanente i det feltet hvor de utøves og som er konstitutive for deres organisering (Foucault, M. 2020a, s. 103).

Her legger Foucault fram hvordan det er et mangfold av betingelser, teknikker og faktorer som blir brukt får å utøve makt. Det er ikke snakk om en suveren på toppen hvor makten utøves nedover, heller ikke at det er en bakenforliggende gruppe som står bak maktutøvelsene. Det er nettopp at det er et mangfold av teknikker og styrkeforhold som er

immanente i organiseringen av makten. I en analyse av makten kan man ikke anta at noe om den, som å sette en suveren på toppen. Poenget til Foucault her er at det ikke er en makt med stor M, men heller en desentralisert makt uten noen bestemte styrere, en hodeløs makt om man vil. Dette synet på makt som desentralisert er en stor del av synet til Foucault. Makt er noe som har evne til å påvirke. Det er ikke institusjonene som sikrer borgernes underkastelse, men noe som ligger bak her igjen. Det er dette som jeg vil avdekke og tvinge fram i lyset for å vise hvordan det påvirker oss og truer autonomien. For ved å forstå de elementene som er konstitutive for organiseringen vår, kan man avdekke hvordan dette kan true autonomi.

Makten er uunngåelig, Foucault (2020a) skriver «Makten er overalt» og forklarer videre hvordan det ikke er fordi den omfatter alt, men at den kommer fra alle steder. Makten er ikke en institusjon, heller ikke en struktur, ikke en bestemt person som har en bestemt form med makt, men navnet man setter på en kompleks strategisk situasjon i et gitt samfunn (s. 104). Makten er i alle interaksjonene vi gjør, den er i alle relasjonene vi har til andre. På et høyere plan, det er en situasjon i et samfunn. Denne måten å se på makt på gir mulighet for å forklare hva makt er og hvordan det fungerer på en mer detaljert måte. Istedenfor å snakke om makt i form av regler eller normer, kan man heller snakke om makt som noe som er overalt som vi alle tar del i og viderefører. Eksempel på dette kan være så enkelt som foreldre, når man vokser opp har man en relasjon til foreldrene sine hvor de bestemmer for det meste. Barnet kan reagere som de vil, men til slutt er det de voksne som får viljen sin over barnet. Når barnet vokser opp og får sine barn så innfører man den samme foreldrerelasjonen som barnet hadde med sine foreldre, eller med endringer etter å ville gjøre det på en annen måte på grunnlag av at man er uenige med sine foreldre. Denne forståelsen av makt gjør makten uunngåelig, selv om man flytter til en hytte langt inne i skogen, har man fortsatt en relasjonell historie til andre eller får det med de man møter. Man er konstituert gjennom forholdet til andre og seg selv. Fordi som baby og barn er man avhengig av andre for sin overlevelse, og relasjonene til andre påvirker babyen. Man deler relasjoner til andre, og i disse relasjonene er det rammer for hvordan man forventes å handle. Det fordrer en måte å regjere over seg selv på. Dette ligger til grunnlag for resten av hvordan Foucault ser på makt, og jeg skal bruke dette for å vise hvordan biomakten undergraver autonomi. Det at makten er over alt gjør at man alltid blir påvirket av den, selv i motstand med makten er man under makten.

Det at makten er overalt kan sees i kontrast til *John Locke* og det han skriver om den sosiale kontrakten. Tuckness (2020b) skriver om Locke sin politiske filosofi og at den bygde på teorien om en sosial kontrakt. At individets samtykke var mekanismen som samlet individer til å lage politiske stater (Seksjon 4.). Jeg mener denne tanken skaper et skille mellom før og etter man underkaster seg makten, som i dette tilfelle er staten. Dette fungerer ikke fordi selv om man ikke samtykker til å være under makten, er man fortsatt identifisert av makten og møter den hele tiden. Det blir et tvunget samtykke, man kan ikke gjøre et fritt valg om å underlegge seg staten. Det blir en illusjon om at det er et valg.

Jeg identifiserer 5 sentrale aspekter ved Foucault sin teori om makt, som er direkte relevante til tanken om at biomakt kan true autonomi. Her vil jeg presentere disse fem aspektene og vise hvordan de står i relasjon til autonomi. Den første av en rekke påstander Foucault legger fram rundt begrepet om makt er: «Makt er noe som ikke kan erverves, berøves eller deles, noe man beholder eller mister. Makt utøves ut fra utallige punkter og i et vekselspill av ulike og bevegelige forhold» (Foucault, M. 2020a, s.105). Makt er ikke noe som man tilegner et individ, men som er i selve relasjonen. Det er ikke sånn at som statsminister har man som individ større makt over andre, i stedet er det sånn at man trer inn i rollen som statsminister. I å tre inn i den makten er relasjonen mellom statsminister og borgere. Som statsminister kan man ..., Ikke at som individ kan man ... Makt er en posisjon ovenfor andre, en relasjon. Makt er ikke iboende i mennesket, men noe som ligger i selve relasjonen mellom individer. I rollen som statsminister har man et gitt handlingspotensial, men ikke direkte noe mer makt enn andre.

Relasjonen man har til andre er det som «gir» et individ mer makt. Det er fordi individene tillater det i møtet med andre, andre relasjoner for eksempel: Far-sønn, Prest-troende, lærer-elev, politi-borger, osv. I disse eksemplene er det lett å se hvem som blir sett på som maktinnehaveren. I andre relasjoner kan det være vanskeligere å se, i hvert fall *prima facie*, at det er en makt mellom individene, men det er fortsatt der. Eksempel på dette kan være: Venner, ukjente, uvenner. Med en venn kan dette være å diskutere hva man skal lage til middag sammen, eller med en uvenn kan det være en maktkamp om hvem som skal betale for et produkt. Makt er ikke noe man har, men noe man utøver fra sin posisjon i en situasjon. Det at makten er relasjonell gjør at det setter en grense for autonomien, fordi en statsminister må passe på at de handler som en statsminister burde, eller så kan de få konsekvenser. En lærer kan ikke bli bestevenn med en elev, da vil de møte konsekvenser. I disse eksemplene kan man

selvfølgelig gjennomføre handlingene som blir sett ned på. Det jeg vil få fram her er hvordan det er en norm om at man ikke skal, at man må passe sitt handlingsmønster innenfor den relasjonen de står til andre. Relasjonen gir et forslag til en grense om handling. Dette hverken begrenser eller undergraver autonomien direkte, men viser at det er en friksjon mellom autonomi og makt.

Det andre jeg vil dra fram er at: «Maktrelasjonene står ikke utvendig til andre typer av forhold (økonomiske prosesser, kunnskapsforhold, seksuelle relasjoner), men de er immanente i dem» (Foucault M. , 2020a, s. 105). Det vil si at maktrelasjonene ikke konstitueres av for eksempel kunnskapsforhold (lærer-elev), men er immanente i dem. I et lærer-elev forhold er ikke maktrelasjonene noe som påvirker relasjonen fra utsiden, men den er en del av det som konstituerer selve relasjonen. Fordi maktrelasjonen påvirker dynamikken fra innsiden, er den med på å produsere selve relasjonen. Videre skriver Foucault (2020a) at maktrelasjonen er ikke bare immanent i forhold, men har også en direkte produserende rolle for relasjonen (s. 105). Det vil si at maktrelasjonene er med på å produsere forskjelligheten og differansen i forholdene, som lærer-elev forholdet. Det er de som er med på å gi hjemmel til at sånn skal dynamikken være, og ikke omvendt. Det er tydelig at maktrelasjonene påvirker måten man utøver relasjonene, som igjen vil ha en påvirkning på hvordan man handler i relasjon til andre. Hvis man må inngå en avtale som lærer-elev, så vil man ikke beholde autonomien sin fullt og helt. Man er begrenset på den måten at i relasjonen til andre så er det noen styrkeforhold som krever en viss form for disiplin. Det viser at individene ikke bare møter andre med roller i relasjonen, men også at man videre produserer relasjonene. Måten man handler på påvirkes av maktrelasjonene på en så grunnleggende måte at man utfører den uten å trenge å være klar over det, det er som skylapper for måter å handle på. Dette er ikke med på å undergrave autonomi som sådan, men er med på å vise hvordan den til enhver tid er begrenset.

Det tredje som blir tatt opp er hvordan makten kommer nedenfra:

Makten kommer nedenfra. Det vil si at det som prinsipp for maktforholdene og som generell matrise ikke finnes en binær og allmenn motsetning mellom de som hersker og som beherskes, [...]. Man må heller anta at de mangfoldige styrkeforholdene som dannes og virker i produksjonsapparatene, familiene, smågruppene og institusjonene tjener som støtte for de store kløyvningseffektene som gjennomløper hele samfunnslagene (Foucault M. , 2020a, s. 105).

Maktforholdene er ikke noe som forplantes fra toppen og nedover, det er heller noe som dannes gjennom de store kløyvningseffektene. Eksempelvis fiendtligheten til individer med

motsigende politiske meninger. Det som menes med at makten kommer nedenfra er at de gruppene som dannes er med på å konstituere maktforholdene, rettere sagt, det er individene som gjennomfører maktforholdene og som støtter de binære skillemodellene. Eksempelet som Foucault bruker er om seksualitet, for eksempel om den binære skillemodellen om hetero og skeiv. Det er ikke en herskende makt som fra toppen og ned skaper skiller, men alle styrkeforholdene som støtter kløyvningseffektene som for eksempel seksualitetsanordningen.

Det fjerde jeg vil trekke fram er hvordan maktrelasjonene og maktutøvelsene er intensjonelle. Foucault (2020a) skriver hvordan makt kan ikke utøves uten mål og mening, for uten mål og mening ville det ikke kunne tjent en gitt funksjon, for: «Ingen makt utøves uten en rekke hensikter og mål» (s. 105-106). Uten en intensjon, uten en funksjon vil makt miste meningen ved seg, det trenger mål som skal oppnås for at den kunne bli utøvet. Makt uten mål og mening er tilfeldig handling. Det betyr at det ikke trenger å være en bevisst intensjon ved det, det er en intensjon selv om man ikke nødvendigvis er bevisst om det: «Men dette betyr ikke at den er resultatet av et individuelt subjekts valg eller beslutning» (Foucault M. , 2020a, s. 105). Når man møter andre, blir man påvirket i måten man handler på. Det trenger ikke å være slik at det er et enkelt individ som har en intensjon, men at intensjonen kan komme fra en institusjonell eller sosial makt utover individene i relasjonen. Om man for eksempel inngår i er lærer-elev relasjon vil måten man utøver makt på være intensjonell, men det trenger ikke å være at lærer-individet er klar over hvordan de har endret seg for å oppfylle relasjonen eller opphavet til makten. Det jeg vil vise til her er at maktrelasjonene er alltid intensjonelle, om man er klar over det eller ikke. I tillegg til at man ikke trenger å vite hvor makten sitt opphav er, men fortsatt utøve den. Når det er en intensjon mellom individene, vil det bli en samlet intensjonell kraft. Det er ikke en felles fornuft som styrer samfunnet, heller ikke et kausalt handlingsforløp, men at makt blir utøvet med mål, uavhengig om man er bevisst om det eller ikke. Denne felles intensjoner er med på å underbygge hvordan man skal og ikke skal handle.

Foucault får kritikk for hvordan måten hans å forstå makt på innebærer et aporia i som undergraver teorien hans: “If the subject is a product of a regime of power, how can he act innovatively, and if he cannot act innovatively, how can we explain changes within a regime of power?” (Bevir, 1999, ss. 357-358). Hvis et individ er et produkt av et maktregime, kan man ikke forklare endringer i et regime. Kritikken mot Foucault er at om man er tuktet innenfor en spesiell kunnskap hvordan kan man avdekke ny kunnskap om man bare referer til den kunnskapen man har. Dette er en form for sirkelargumentasjon. Dette kan også overføres

til om biomakt undergraver autonomi. For hvis man ikke er autonom under biomakten vil jeg hevde at man ikke kan stille spørsmålet om man er autonom eller ikke. Fordi om man ikke er autonom ville det ikke vært et spørsmål, så det at jeg kan stille spørsmålet fordrer at jeg allerede er autonom. Dette går imot at biomakten undergraver autonomi. Et argument mot dette igjen er hvordan det

Det siste jeg vil legge fram er hvordan det er alltid er en motstand til makten:

«Der hvor det er, makt er det motstand, og likevel, eller snarere på grunn av dette, befinner denne motstanden seg aldri i en utvendig posisjon i forholdet til makten» (Foucault M. 2020a, s. 106). I alle maktforhold er det alltid motstand, en friksjon mellom enhver maktutøvelse. Siden makten er en relasjonell kraft så vil den også være i alle relasjonene. Dette viser hvordan det må være en viss form for autonomi i møtet med andre, fordi når Foucault skriver at det alltid er motstand der hvor det er makt må de som møter med motstanden ha tatt et valg om dette. Denne motstandsformen kan være et svar på en maktutøvelse.

Motstandspunktene er ikke en form for opprør mot makten. Det er ikke mulig å være i opprør mot makten, man for man er alltid under den. Videre skriver Foucault (2020a) at man aldri kan unnsnippe makten. Det er ikke fordi man er «i» makten som sådan, men at man ikke kan unnsnippe makten. Maktforholdenes relasjonelle karakter kan bare eksistere i kraft av motstandspunktene. Det er de som skal spille rollen som motstander til maktforholdene (s.106-107). Det som menes med dette er at i å for eksempel stille seg i opposisjon til en suveren, underlegger man seg fortsatt maktstrukturen og relasjonene. Maktforholdene som er for eksempel: Far-sønn eller politi-borger. I møte med disse mellom hverandre er det en friksjon som kommer fram gjennom for eksempel motvillighet eller forakt for den andres posisjon. Det er ikke én form for motstand, men mange. Det blir gitt en rekke eksempler på motstandspunkter:

I stedet finnes det et mangfold av motstandsformer som hver er av et særegent slag: Mulige, nødvendige, usannsynlige, spontane, ville, ensomme, samordnede, krypende, voldelige, uforsonelige, kompromissvillige, egoistiske eller offervillige. De kan per definisjon bare eksistere i maktrelasjonenes strategiske felt (Foucault, M. 2020a, s.106).

Det strategiske feltet er maktrelasjonenes felt, det er her motstandspunktene oppholder seg. Det er ikke slik at i å være mot en makt, så er man utenfor maktrelasjonen, man bare inngår i

en mer eksplisitt motstandsrelasjon. For eksempel ved å kalle seg selv for ikke-binær, underlegger man seg i en relasjon som mot en relasjon som er binær/ikke-binær. Det oppstår en ny dikotomi, et nytt felt av maktrelasjoner. Dette viser hvordan det er umulig å unngå makten. Motstandspunktene viser hvordan det er et mangfold av teknikker eller posisjoner som kan og er blitt brukt som en motstand til makten, men ikke som en motmakt. Disse punktene er aldri utenfor makten, fordi de nettopp svarer til makten.

Motstand er definerende for makt, for uten motstand er det ikke makt. I forordet til en av forelesningsrekkene til Foucault skriver Naumann:

De kan yte motstand, for uten motstand, hevder Foucault at det simpelthen ikke kan finnes en maktrelasjon; der det bare er én vilje som friksjonsløst skriver sin sannhet inn i den andre, foreligger ingen relasjon, og heller ingen makt (Foucault, 2002, ss. 11-12).

Hadde de vært utenfor makten ville det ikke vært behov for å svare på denne måten, og heller ikke noe makt som kunne blitt utøvet. Derfor er motstandsformene en del av makten, fordi de er nødvendige for utøvelsen av makten. For eksempel, om man kunne skrevet inn sin egen vilje som en kommando i andre som om de var en robot, ville de bare vært et verktøy. Om dette heller var en slave kunne de ha gjort motstand, som å spytte i maten til herren. En maktrelasjon innebærer møtet mellom to viljer. Dette er med på å vise hvordan man er mer påvirket enn man først kan ville tro. Ofte når man setter seg i opposisjon til noe, tenker man at man gjør opprør mot makthaveren og frigjør seg selv ved å frigjøre seg selv fra makten. For eksempel ved å gjøre oppgjør mot en konge har man allerede anerkjent kongen som en makthaver, som en som har makt og må fjernes. Relasjonen er med på å bestemme makten og makten er med på å bestemme relasjonen. Dette viser hvordan man alltid allerede er påvirket hvordan man forholder og henfaller seg til maktrelasjonene; man er påvirket før man handler. Man møter alltid en annens vilje med sin.

På dette grunnlaget konkluderer Foucault med:

Kort sagt det dreier seg om å orientere seg i retning av en maktoppfatning som erstatter lovens privilegium med den taktiske effektivitetens synspunkt, [...] —effekter som er omfattende, men aldri fullstendig stabile. Den strategiske snarere enn den rettslige (Foucault, M. 2020, s.114).

Makten er ikke en statlig, lovlig eller rettslig makt. Makten må heller oppfattes som en relasjonell form for makt som kommer til uttrykk gjennom de rettslige apparatene, medisinske eller skolerende institusjonene. Det er ikke apparatene i seg selv som innehar makt, men i alle relasjonene i alle etasjene mellom alle individene. Legger man disse tankene sammen ser man hvordan mangfoldet av styrkeforhold og maktrelasjoner gjennomsyrrer samfunnet. Hvordan makten kommer nedenfra og at selv om man setter seg i opposisjon vil man fortsatt underlegge seg makten. Det blir tydelig at man kan bli påvirket på måten å hevde seg selv. Makten påvirker rollene og relasjonene i så stor grad at de blir til for oss på en bestemt måte. Påvirkning er med på å svekke autonomi fordi hvis man blir påvirket i en bevisst forstand kan man ta valg rundt det, men om man bli påvirket i en ubevisst forstand vil man ikke være klar over det eller hvordan det påvirker valgene sine. Det å bli påvirket i hvordan å utføre en rolle eller relasjon gjør ikke at man svekker autonomien, fordi man velger å handle til å oppfylle rollen. Der autonomien svekkes er ved viljen til å oppfylle rollen, presset på hvordan man skal være uten et eget hvorfor. Dette viser hvordan makten fungerer og påvirker relasjonen. I den neste delen skal jeg vise hvordan makten påvirker individene. Videre i teksten skal jeg legge fram hvordan biomakten, som bygger på disse tankene, inntrenger kroppen og tvinger en administrering av livet. Jeg skal argumentere for at biomakten legger rammer for hvordan man kan hevde seg selv og autonomien.

Biomakten tvinger fram en administrering av selvet

Biomakt kan beskrives som betegnelsen på mangfoldet av maktrelasjonene, og kan skilles i motsetning til hvordan for eksempel Machiavelli så på makt og staten:

Machiavelli's "state" remains a personal patrimony, a possession more in line with the medieval conception of *dominium* as the foundation of rule. [...]. Thus, the "state" is literally owned by whichever prince happens to have control of it (Nederman, 2019, s. 5).

Der var staten noe som var eid av fyrsten. Makten var noe som baserte seg på herskermaktens karakteristiske privilegier. Makten lå i fyrsten, det var den som var objektet for makten og ble utøvet derifra. Dette synet la makten i en enkelt person som utøvet makt utover og ovenfor staten. Dette er en helt annen måte å se på makt på, all makt som blir utøvd av andre enn fyrsten blir da en forlengelse av fyrsten sin makt. Det er ikke individene selv som har makt, men de har fått litt makt av fyrsten. I dag er det vanskelig å se for seg denne måten å se på makt, fordi ved å ha et demokrati er det ikke lenger en fyrste som bestemmer. Vi har en

statsminister, men denne har ikke en makt som fyrsten over andre. Statsministeren kan ikke forlange alt den vil at skal skje, ting må fremmes, diskuteres og stemmes før staten kan utøve en makt ovenfor folket. Machiavelli sin måte å se på makt åpner for at det er individenes ubetingete vilje som kjemper for å vinne, og det er fyrsten som har rett til å vinne kampen. Her er det individenes upåvirkede autonomi som kjemper mot en annen autonomi. Dette skiller seg fra Foucault sin måte å se på makt.

Foucault (2020a) skriver hvordan det tidligere synet baserte seg på retten til å ta: ting, tid, kropper eller liv (s.148). Fyrstens privilegier var dens mulighet til å ta fra sine subjekter. Dette kunne være arbeid, produkter, blod eller tid. Hvis fyrsten ble truet fra en ekstern side, ville den ha mulighet til å legitimt utsette sine subjekter for livsfarlige situasjoner som krig. Dette var den gamle retten fyrsten hadde til å utøve sin makt. En totalitær makt som tok og tvang subjektene sine gjennom trusler om straff. Her var autonomien til individene innskrenket på den måten at de var frie til fyrsten krevde noe av dem. Individene var frie til å gjøre som de ville, det som stoppet dem fra å handle var trusselen fra fyrsten. Her påvirker makten eksternt på individet, den fungerer som en truende og straffende makt. Denne måten å drive makt på er en direkte innskrenkning av individets autonomi, fordi individet trues og tvinges til å handle på en annen måte enn den kanskje vil.

I Foucault (2020a) sin analyse i *Viljen til viten* viser han hvordan maktens fokus endret seg, det handlet ikke lenger om å forsvare den suverene, men å forsterke samfunnet: «en makt som heller er innrettet på å produsere krefter, få dem til å vokse og samordne dem, avlede dem eller ødelegge dem» (Foucault M. , 2020a, s. 149). Produksjon, vekst og samarbeid ble viktig. Det handlet ikke lenger om å forsvare en suveren, men å ivareta befolkningen. Å produsere, effektivisere og vekst fikk søkelyset på seg som målet for makten (Foucault M. , 2020a, s. 149). Denne transformasjonen endret hvordan makt utøves, fordi herskapet/suverenen var ikke lenger i fokus og det viktigste for felleskapet, nå var det alles rett til liv og egen utvikling som ble vektlagt. Der man før så på straffen som maktens trussel som grunn til handling, ble det heller fokus på forsterkning og produksjon. Denne endringen i makten gjorde at den ble transformert og ble utøvet gjennom individualisering og ansvarliggjøring av individene. De neste avsnittene skal jeg legge fram hvordan makten nettopp ble transformert og hvordan styringen ble individualisert. Dette igjen er med på å undergrave hvordan individer ser på seg selv og hevder seg selv, det påvirker hvordan man utøver autonomi.

Det første momentet om endringen i makten jeg vil trekke fram ligger til grunne for hvordan makten rekke andre endringer i hvordan den opererer: «Man kunne si at den gamle retten til å *bevirke* død eller å *la* leve ble erstattet av en makt til å *holde* i live eller *forkaste* med døden til følge» (Foucault, M. 2020a, s. 151). Der hvor makten før truet med direkte eller indirekte død, ble byttet ut med en tanke om å holde i live. Dette kan man se i fengselssystemet. Før hadde man offentlige henrettelser med giljotiner eller andre grusomme måter å bevirke død på. Dette fungerte som en maktdemonstrasjon og en trussel til de som hadde tanker om å bryte loven, men over tid endret dette seg. I dag har fengselet et fokus på å rehabilitere. Det er ikke lenger maktens hevn for at noen har gått imot makten, men en tanke om reformering til at man skal slutte å ha behov for å bryte loven. Nå kunne ikke lenger den suverene true med døden på subjektene sine, den måtte heller passe på å holde i live subjektene sine. For å holde de i sjakk måtte det utvikles nye makt teknikker. Disse teknikkene måtte virke inn på viljen til subjektene, for den kunne ikke lenger påføre sin vilje utenfra, så da måtte den inn i kroppene og transformere subjektene. Dette er et av hovedmomentene for hvordan biomakten undergraver autonomi. Makten trenger inn og påvirker viljen til subjektene, noe som påvirker hvordan man velger å handle. Selv om man er autonom, så er det viljen som styrer autonomien. Hvis man kan makte over viljen kan man også makte over subjektene.

Denne reformeringen bygger på hvordan makten har fått tilgang dypere enn den har hatt tidligere: «Det som gir makten adgang inn helt inn til kroppen er ikke trusselen om døden, men ivaretagelsen av livet» (Foucault M. , 2020a, s. 156). Det at man skal heller reformere enn å ta livet av er et prima eksempel på denne endringen i praksis. Når makten får adgang inn i kroppen til å reformere en kriminell, vil den kriminelle passe på seg selv og at den ikke skal handle på kriminelt vis. I boken *Foucaults begreper* (2016) redegjør Eliassen om begrepene Foucault bruker, når han skriver om Bio-politikk forklarer han det slik: «Menneskelivet *som sådan* ble gjort til en politisk-økonomisk innsatsfaktor og et element i forvaltningen av samfunnet» (Eliassen, 2016, s. 140). Menneskelivet ble til noe som skulle forvaltes som et økonomisk og politisk produkt. Spørsmålet bli da hvem som står for denne forvaltningen. I den gamle maktforståelsen ville man sagt det var herskeren på toppen, men i denne konteksten bli det feil. Fordi som sagt tidligere er makten relasjonell, siden den ligger i relasjonene kan den ikke tilhøre én person. I stedet er det mangfoldet av maktreasjoner som står for forvaltningen. Det har ikke så mye å si hvem som er i en gitt posisjon, fordi de må handle i tråd med hva som er forventet at deres posisjon. Menneskelivet ble gjort til noe som

skulle produsere og sikre forvaltningen av samfunnet. Mennesket blir et element i forvaltningen av samfunnet. Man kan se på det som at man skal bygge en vegg, mennesket er murstein og biomakten er betongen som binder det sammen. For å få den beste veggen vil man ha mursteiner som er uniforme og passer sammen, og i at biomakten vil ivareta livet får den den makten over individene den trenger for å kunne forme de mursteinene den vil ha. Biomakten fordrer individene på en måte som begrenser handlingspotensialet deres.

Biomakt er en regulerende form for makt. Kroppen blir til et politisk-økonomisk produkt som skal forvaltes, produseres og reguleres, og dette påvirker måten individene ser på og handler om seg selv. Foucault (2020a) skriver at endringen gjorde seg til ved hjelp av to poler, disse var ikke motsetninger. På den ene siden hadde man kroppen som maskin. Det at man skulle forbedre ferdigheter, nesten overvinne kroppen, dette utgjorde *en anatomisk politikk*. På den andre siden hadde man kroppen som art. Det var alle de prosessene om levealder, forplantning, helsemessig, levetid. Det handlet om å få faktorene til å variere. En form for regulerende kontrollformer, *en befolkningens bio-politikk* (s. 152). Kroppene blir omgjort til statistikk både på individuelt nivå og generelt nivå. Individuelt som: BMI, økonomi, utdanning, kjønn eller seksualitet. Disse individuelle statistikkene konstituerer flere av de generelle statistikkene som: BNP, fødselsrater, allment utdanningsnivå, allmenn helse, levealder og levetid. Alle disse statistikkene var med på å skape et bilde om hvordan det er i forhold til en ide om hvordan det burde være. Det er en grunn for at tidligere statsminister Erna Solberg under sin nyttårstale i 2019 gikk ut og sa at vi i Norge måtte få flere barn. Individene lever ikke bare for seg selv, men også alle andre. Vi må produsere og optimalisere kroppene og statistikkene. Alle blir ansvarlig for fødselsraten, og det er alle sitt ansvar å gjøre noe med den. Makten inntrenger i det levde livet, eller sånn Foucault (2020a) skriver det, bio-politikken ble til en beleiring av livet (s.152). Makten kommer til uttrykk i overvåkingen, reguleringen, forvaltningen og ikke minst administreringen av disse statistikkene. Oppfordringer og nedfordringer, gjennom å gi ansvaret til alle og ethvert individ trenger makten seg inn i hele livet til individene. Det fordrer måter å være og handle på. Disse væremåtene fordrer individene til å handle på spesifikke måter. Dette er formingen av individer som murstein.

I endringen av makten ble utviklet maktteknikker for å sikre kontroll over kroppene: «Det skjedde en eksplosjon av ulike og tallrike teknikker for å oppnå underkastelse av kroppene og

kontroll over befolkningene. Slik begynner «bio-maktens» æra» (Foucault, M. 2020a, s. 153). Med eksplosjonen av de ulike teknikkene fikk makten en mulighet til å trenge inn i kroppene, for eksempel gjennom: Skoler, internater, kaserner og verksteder. Makten trenger seg inn i kroppene og virker som ledende, kontrollerende og habiliterende på individene. Dette kan man se i konseptualiseringen av normal og unormal oppførsel. «Normal» blir en standard man må opprettholde, man må passe på at man handler «normalt». Eliasen (2016) skriver at norm blir et kvalifikasjonsprinsipp og korreksjonsprinsipp, som er forbundet med en positiv gitt teknikk som skal gripe inn og endre (s. 146). Måten å endre individene skjer på en positiv måte, i motsetning til en negativ måte som forbud. I stedet handler det om å forsterke, korrigere og normalisere individene til å fungere som nytte. Denne forsterkningen stimulerer spesifikke tankeganger hos individene. Det fordrer en måte å være på, handle på. Istedenfor å makte over andre direkte er det en indirekte styring. En styring som heller skjuler seg og styrer indirekte ved å oppfordre visse handlinger og oppnår resultater gjennom å styrke de forholdene som er gunstige.

Individualiserende og ansvarliggjøring i sentrum av biomakten

Tanken om panoptikon er med på å undergrave autonomi, fordi gjennom individualiseringen av det samla folket kom det en ansvarliggjøring som gjorde at alle fikk ansvar for styringen. Panoptikon er en fengselsform som ble formulert av Jeremy Bentham. I *Disipline & Punish* (1979) forklarer Foucault hvordan et panoptikon er bygd opp: Første delen er et hult sirkulært bygg med en gårdsplass i midten hvor det står et vaktårn. I det perifere bygget er fengselscellene hvor de kriminelle ikke kan se hverandre. De har vært sitt rom, uten mulighet for å få kontakt med noen andre. De kriminelle har heller ikke muligheten til å se inn i vaktårnet for å sjekke om de blir overvåket eller ikke. På denne måten tror de kriminelle at de alltid blir overvåket uten at det trenger å være en vakt i tårnet (s. 200). Konsekvensene av dette fengselet var en stor individualisering av individene i fengselet. Man var ikke lenger en gruppe med fanger, men et individ som er fanget. Det var ikke fare for et kollektivt opprør, fordi fangene kunne ikke kommunisere med hverandre, fordi de ble skilt og gitt egne rom, uten mulighet til å kommunisere med andre. De kunne ikke påvirke hverandre eller drive vold mot noen andre, for i kontrast med andre fengsel fikk de ikke mengde seg med hverandre eller ha noen form for sosial kontakt. De kriminelle kunne ikke lage seg grupper med andre, fordi de ble adskilt og individualisert. Den panoptiske fengselsformen er en høyst effektiv måte på grunn av disse elementene. Det var ikke lenger slik at de kunne slappe av og heller ta seg sammen når vakten gikk forbi, fordi det var alltid en mulighet for at de ble overvåket. Derfor

måtte man overvåke sine egne handlinger. Det er en effektiv måte å drifte et fengsel og trenger ikke å bare bli holdt til fengsel. Denne panoptiske teknologien kan oversettes til å fungere på flere andre institusjoner eller individer, og er teknologien som er med på å fordre og forme individene.

Det å overvåke sine egne handlinger trenger ikke å bare være i fengselet, andre steder, for eksempel jobb, kan dette være en måte å opprettholde effektivitet: «If they are workers, there are no disorders, no theft, no coalitions, none of those distractions that slow down the rate of work, make it less perfect or cause accidents» (Foucault M. , 1979, s. 200). Den konstante overvåkningen opprettholdt effektiviteten og er grunnlaget for panoptikon. Om individene konstant var overvåket eller ikke hadde ikke noe å si, det var nok at de trodde at de ble det. Fordi det at man trodde at man kunne blitt overvåket gjorde at individene overvåket seg selv og sine egne handlinger og ble mer produktive. Utfordringen er at det går på bekostning av andre ting. På en arbeidsplass vil det gå på bekostning av for eksempel: Mellommenneskelige relasjoner, sosialt samvær, samarbeid og fellesskapsfølelse. Verdien om effektivitet er dominerende og er hensynsløst ovenfor alle andre verdier både i fengselet eller på jobben. Det trenger ikke bare være et fengsel eller jobb, denne geometrien kan bli påført på andre institusjoner som: Skole, sykehus, galehus. Man trengte ikke lenger trusler eller måter å holde folk fanget, fordi den panoptiske geometrien stopper folk fra å handle på ineffektive og uønskede måter som for eksempel å late seg. Dette stimulerer individene til å regjere over seg selv på en bestemt måte. Det er en tvungen form for selvregjering. Den konstante overvåkningen av selvet kommer ikke fra en selv, men fra biomakten som trenger seg inn i kroppen og fordrer en stemme om overvåkning. Denne stemmen er ikke ens selv, men man ser på den som om den skulle vært ens egen. Denne forfalskede stemmen er med på å fordre handlinger hos individer, de fordringene er ikke individets egne, men biomakten sin. Det undergraver hvor autonom man kan være, for i å ta stemmen som sin egen, handler man som påvirket av en ekstern vilje.

Innføringen av de binære skillemodellene var også med å underbygge den biomakten:

Generally speaking, all the authorities exercising individual control function according to a double mode; that of binary division and branding (mad/sane; dangerous/harmless, normal/abnormal); and that

of coercive assignment, of differential distribution (who he is; where he must be) (Disipline & Punish, 1979, s. 199).

Innføringen av binærmodellene gjorde det lettere å skille og systematisere individer. Hvor han er, og hvor han må kan eksemplifiseres gjennom om man er gal, så skal man være på mentalsykehus, er man normal så skal man være på jobb. I tillegg så må man passe på at man selv handler som den ene siden av det binære. Hvis jeg er normal, så må jeg alltid passe på at jeg handler på en normal måte. Dette skrev Foucault mye om i *Viljen til viten* (2020a) hvor fokuset går fra disiplin til seksualitetsanordningen. Hvordan individer må passe på at de handler i tråd med seksualiteten deres. Denne typen administrering av selvet gjør at for eksempel homoseksualitet blir tilskrevet i essensen av selvet (s.53). Under denne ordningen er man ikke homo fordi man ligger med gutter, man ligger med gutter fordi man er homo. Seksualiteten blir da forut og det konstituerende elementet for begjæret mot andre. Denne viljen til å handle som homo, kommer fra binærinnføringen av hetero og skeiv. Om man ikke handler som en hetero person, blir man stemplet som skeiv. Skeivhet har også en lang historie med å bli sett negativt på, så individer passet på å handle innenfor den heteronormative standarden. I innføringen av de binære skillemodellene gjorde sånn at individene måtte overvåke sine egne begjær, de måtte passe på slik at de handlet på en viss måte for å framstå som enten hetero eller homo. Det er ikke mulig å være imellom de, så for å unngå tvil formerer man seg til normene for å administrere seg selv som enten hetero eller skeiv. Problemet med dette er hvordan man havner i en posisjon hvor man må enten over- eller underdrive måten man handler på. I denne forstanden kan man frivillig velge å handle på denne måten, men spørsmålet jeg stiller er hva som påvirker det frivillige valget. Hvor frivillig er valget om man er kondisjonert til å handle på en viss måte. Jeg mener at denne kondisjoneringen av individene undergraver autonomi. Fordi selv om man har illusjonen om fri vilje, er viljen påvirket av ytre faktorer til en så stor grad at det ikke lenger er så fritt som det gir seg ut for å være.

Samfunnet er ikke lenger basert på at maken tilegnes et individ, en suveren, men et disiplinærsamfunn hvor alle har ansvar for å passe på seg selv og å kontrollere seg selv: «Kontrollen tar til før man vurderer faren ved å overtre loven, og før ideene preger tanken. Makten virker *på* legemet» (Eliassen, 2016, s. 119). Makten virker på legemet på den måten at den preger ideene om å bryte loven, hvordan man skal bryte loven, hva man skal bryte, osv.

Det er ikke lenger tortur eller dødsstraff som er konsekvensene av et lovbrudd, fordi det ikke trengs for å kontrollere kroppene. I moderne tid kontrollerer folk seg selv slik at de ikke bryter lovene, gjennom at makten utøver seg selv i form av normalisering, normer og som en disiplinierende makt. For eksempel gjennom skole. Om man har lært en norm gjennom skolen er det en mindre sjans for at et individ kommer til å bryte med den. Normaliseringen er med på å stimulere og administrere kroppene på en måte hvor de må administrere og overvåke seg selv for å passe inn i normen, det er en trussel om utstøtning om de ikke klarer å opprettholde normene. Individene får en kondisjon om måter å handle på, ikke gjennom forbud, men gjennom oppfordringer og forsterkninger til å handle på en viss måte. Denne kontinuerlige framstillingen av handlingsmåter undergraver individenes mulighet til å handle uten å måtte sette dette opp mot biomakten.

Styringen ble individualisert, det var ikke lenger en konge sitt ansvar å passe på at befolkningen gjorde som de skulle. Alle skal ha ansvar for seg selv. Panoptiske institusjoner gjør sånn at man blir til som både herre og slave ovenfor seg selv: «He inscribes in himself the power relation in which he simultaneously plays both roles; he becomes the principle of his own subjection» (Foucault M. , 1979, ss. 202-203). Det er ikke lenger en tanke om noen ytre som påfører en lovnad på et individ, det er en selv som påfører en lovnad på eller om seg selv. Man ikke bare er redd for å si tabu ting, men også redd for å tenke det. For eksempel om seksualitet; tanken om «Er jeg homofil» kan i noen miljøer være en tanke som ikke er greit å tenke (konservative kristne), men det er bare en selv som i det hele tatt har mulighet til å straffe en tanke. Styringen ble individualisert og med det ble man ansvarlig for seg selv. Gjennom denne ansvarliggjøringen fikk man også ansvaret for hele samfunnet. Det var ikke lenger den suverene på toppen som hadde ansvaret, men alle. I at alle fikk ansvaret ble også alle handlingene deres mer vektlagt. Det ble et større fokus på hvordan man burde handle enn hvordan man ville handle. I at individet fikk ansvaret for hele samfunnet fikk den også ansvaret for fremgangen for samfunnet. Gjennom dette kunne man ikke bare tenke på seg selv når man skulle handle, men man måtte tenke på hele samfunnet. Dette gjorde at handlinger som ikke var til gode for arten ble sett ned på, for eksempel Foucault (2020a) skriver om hvordan den minste svingning i seksualiteten, som for eksempel sodomi, ble plassert i samme bås som artens død (s.63). Dette underbygger hvor stort ansvar alle individene fikk, og med det ansvaret kom det en ramme for hvordan å handle, som stimulerte visse type handlinger.

Individene måtte alltid passe på seg selv, de måtte være sin egen herre for å passe på at de fulgte biomaktens dogmer.

Ansvarliggjøringen av individene kan man se gjennom oppstanden til liberalisme og andre nyere bevegelser som nyliberalisme. Liberalisme bygger på en gammel maktforståelse som var prominent på Machiavellis tid. "Classical liberals and libertarians have often asserted that in some way liberty and property are really the same thing; [...]. A market order based on private property is thus seen as an embodiment of freedom (Robbins, 1961: 104)." (Courtland, 2022, s. 2.1). Et marked basert på privateiendom blir sett på legemliggjøringen av frihet. Privateiendommen er fravær av en suveren som eier landet man bor på. Der det før var det en monark som eide alt av land, som bøndene fikk «leie» av, er det under liberalismens ens eget land. I klassisk liberalisme er frihet tett koblet opp med eiendom. For da eier man ikke eiendommen man bor på, man eier ikke sitt eget arbeid, og man kan heller ikke øke deres egen kapital. Tanken om eget ansvar kommer til syne gjennom måten man så på at alle fikk ansvar for å øke sin egen kapital. Det var ikke lenger en monark sitt ansvar å være en gjeter for sine subjekter, passe på at de fikk nok mat og ly. I disiplinærsamfunnet skulle alle være sin egen gjeter, føre seg selv til nok mat og ly, begrunnelsen for dette var at det var frigjørende, og at frihet har verdi i seg selv. Den frigjørende handlingen i den klassiske liberalismen sitt tilfelle er frigjøringen fra en monark. I denne frigjøringen ble man sin egen herre, og med det kom ansvar, ikke bare for seg selv, men for samfunnet. Kongen hadde ikke lenger makt til å påføre sin vilje over andre, og som en konsekvens av dette mistet kongen ansvaret over individene. Da ble det en selv som fikk ansvaret for å ta vare på seg selv.

Nyliberalismen drar dette lenger. Der hvor klassisk liberalisme vil ha en stat som intervensjonerer så lite som mulig, vil neo-liberalismen legge mer fokus på det frie markedet: «Neoliberals endorse liberal rights and the free-market economy to protect freedom and promote economic prosperity» (Vallier, 2022, Seksjon 1.). Staten kan intervensjonere, men det er bare for å stimulere økonomisk fremgang. Fokuset på økonomisk blomstring er en sentral verdi for nyliberalismen og det som skiller det fra klassisk liberalisme. Tanken er at med økonomisk blomstring vil alle få det bedre, det er hvertfall løftet til nyliberalismen. Jeg mener dette kommer fra verdien om effektivitet, og spesielt da den effektiviteten som kommer til fra disiplineringen av subjektet. Panoptikonet som disiplinere og effektiviserende av subjektene. Gjennom denne

disiplineringen og individualiseringen gjør nyliberalismen ansvaret for seg selv enda viktigere enn det var i klassisk liberalisme. For under nyliberalismen skal man ikke legge til rette for andre, bare seg selv.

Nyliberalismen reduserer mennesket ned til et maksimerende vesen: “Buchanan (Brennan and Buchanan 1981: 81) understands homo economicus broadly; it could be “seen to maximize almost anything at all”, and so has no inherent commitment to, say, wealth maximization” (Vallier, 2022, Seksjon 2.1). Et maksimerende vesen er et vesen som er høyst effektiv. Et dagsaktuelt tema på dette er «hustle culture», der er tankesettet at man skal være så effektiv som mulig i alle timene av døgnet. Det er ikke bare en beleiring av livet, men en beleiring av ethvert sekund av livet. Målet er å bli rik, og måten man gjør det er ved å ha en livsstil som er uten pauser, ineffektivitet eller fri. Det er en streng, disiplinert livsstil som de mener burde universaliseres. I Boka *Edgework* (2006) skriver Wendy Brown hvordan nyliberalismen skaper en økonomisk rasjonalitet, som reduserer mennesket til *homo æconomicus* (s.40). Her reduserer alt til at man skal maksimere hva enn det er snakk om. På samme måte som den klassiske liberalismen vil nyliberalismen ha frihet fra en suveren for at man skal kunne være fri, samtidig blir alt i nyliberalismen til en maktkamp om for å maksimere egen profitt. Den store forskjellen er at det ikke er én far som kan påføre sin makt over individene, men at det blir en søskenkamp om hvem som skal ha mest makt.

Der hvor den klassiske liberalismen og nyliberalismen ser på frihet som fravær av en suverens makt til å tvinge eller intervensere med individene, vil Foucault stille seg kritisk og heller si at maktformene har endret seg:

Maktutøvelsene eksemplene overfor viser, virker langt fra *negativt*. Virkemidlene er ikke primært forbud eller påbud. De griper heller ikke *begrensende* inn i det sivile livet. Maktutøvelsene virker *produktivt* ved at den gjennom disiplinering, trening, sosialisering og individualisering *differensierer* handlinger og *skaper* nye sosiale former, eller mer presist, *livsformer* (Eliassen, 2016, s. 128).

Den «friheten» som liberalismen låver, er ikke en reell frihet. Det makten har gjort er å skjule seg for å opprette en illusjon om frihet. Makten trenger ikke å true livet, fordi den har oppdratt barn til å handle på en spesifikk måte. Det er i disiplineringen makten utøver seg selv. På den måten kan man ikke frigjøre seg fra makten, som liberalisten tenker. Frihet kan ikke være ikke

frihet fra suveren makt, så da må den bli frihet til å forhandle om egen sin egen maktposisjon. Det er dette som skiller Foucault og det liberalistiske maktsynet.

Biomaktens påvirkning av teknologiene om selvet

I boken *Ethics: Subjectivity and Truth* (1997) skriver Foucault om teknologier om selvet.

Disse teknologiene har med hvordan individer samarbeider og hevder seg selv og er påvirket av biomakten. Disse teknologiene blir som oftest brukt sammen og om hverandre. Det er fire teknologier som han legger fram: 1. Teknologier av produksjon, evnen til å kunne produsere, transformere og manipulere ting, 2. Teknologi om symbolsystemer, som tillater for at symboler, tegn kan inneha mening eller signifikans, 3. Makt-teknologier, som er determinert av ledelsen av individer og henger dem til noen mål eller dominasjon, 4. Teknologier om selvet, som muliggjør individers endring av deres selv, kropp og sinn for å transformere seg selv for å oppnå enten lykke, renhet, visdom, perfektjon, mening eller udødelighet (s. 225). Den teknologien som jeg skal ta for meg av alle disse er teknologien om selvet. Fordi den er relevant for hvordan individer velger å endre seg selv. De tre første teknologiene formulerer hvordan måter å samhandle. Teknologien om selvet er hvordan individer velger å endre seg selv. Den kan tilsynelatende bare bli brukt om seg selv, men det trenger ikke nødvendigvis å være sånn. Motivasjonen for endring av seg selv påvirkes av andre. Foreldre kan for eksempel være forbilder for hvordan et barn vil handle, eller innenfor kristendommen hvor Jesus er et forbilde for hvordan en kristen person bør handle. Man endrer på sine holdninger, moraler og verdier i møtet med andre, så man kan ikke si at teknologi om selvet bare kan bli brukt på en selv. Det er et mangfold av faktorer som påvirker endringen av seg selv som måten man har blitt oppvokst på, eller hvordan man i voksen alder kan ta et oppgjør med det og velge å endre seg. Biomakten stimulerer endringen som teknologiene om selvet gjør. Det er i denne handlingen at autonomien undergraves, for i å makte over hvordan individer velger å endre seg selv kan man styre endringen. Gjennom forsterkninger og oppfordringer stimuleres individene til visse type endringer av seg selv. Dette kan man for eksempel se med fokuset på optimalisering og effektivisering av daglige prosesser.

Dette skjæringspunktet blir kalt for *Governmentality* og defineres som: «This encounter between the technologies of domination of others and those of the self I call «governmentality»» (Foucault M. , 1997, s. 225). Kort fortalt er det individets møte med biomakten, her oppstår det en friksjon og det skjer en utveksling av verdier. I individets møte

med biomakten har individet mulighet til å påvirke biomakten, og biomakten har mulighet til å påvirke individet. De har ikke muligheten til å påvirke hverandre like mye, biomakten har en mye større makt til påvirkning enn individet har ovenfor biomakten. Governmentality blir til et tankesett, et sett med verdier og syn å møte verden på. Et eksempel på et tankesett kan være nyliberalismen. Det er en måte å møte andre og verden på der alt og alle blir til kapital objekter som man skal maksimere gevinst av. I enhver interaksjon skal man ha den best mulige vinning av goder.

Kroppssyn kan også være et eksempel på dette møtet. Et individ alene vil ikke trenge å tenke så mye over sin egen kropp, men i møte med biomakten vil individet bli møtt med et kroppsideal. Dette vil påvirke individets syn om sin egen kropp fra å være min kropp som den er, til min kropp som den burde være i forhold til idealet. Det er umulig å oppnå kroppsidealet, noe som kan føre til at individer kan føles seg som aldri bra nok, det er alltid plass til forbedring. På denne måten er man alltid allerede for dårlig. Tanker som «Jeg ser ikke bra nok ut», «jeg er ikke smart nok» osv. Er konkrete eksempler på hvordan dette kan komme til uttrykk i et individ. Det skjer en internalisering av at det alltid er rom for forbedring, eller at det aldri er bra nok. Dette er det samme synet som nyliberalismen reduserer menneske til, et maksimerende vesen, som alltid søker større avkastning hvor det alltid er rom for mer. “The object of control has shifted from the body to the mind, and the methods of control have been extensively articulated as the effects of the technologies of power constitute new types of subordinated groups” (Poster, 1984, s. 41). Makten påvirker ikke bare kroppen lenger, men den har fått tilgang inn i forstanden. Biomakten forsterker tankesett, en Governmentality, det er ikke bare gjennom lover og regler, men gjennom mer subtile styreformere. Tankesettene er med på å fordre hvordan individer skal handle i en så stor grad at det påvirker måten å handle på. Foucault skriver om maktens suksess: «Dens suksess er proporsjonal med i hvilken grad den lykkes i å skjule sine mekanismer» (Foucault M. , 2020a, s. 97). Om makten klarer å skjule sine mekanismer i en så stor grad at man ikke legger merke til den mer, vil den regjere over individene uten at de er klar over det. Makten skjuler måten den påvirker individene, men den påvirker i så stor grad at det utfordrer hvorvidt en kan si at man er autonom.

Ved å styre hva folk vet styrer makten individene: «Når man vil betegne det som får livet og dets mekanismer til å tre inn i de eksplisitte beregningenes område og som gjør makt-viten til en faktor som transformerer menneskelivet» (Foucault M. , 2020a, s. 156). Ved å styre

kunnskapsformene kan man styre individene. For hvis man styrer hva individene vet om gitte ting kan man styre hvordan folk velger å handle. Det er derfor Foucault betegner begrepet *makt-viten*. Viten er med på å bestemme hva som er bra og ikke på den måten at om man styrer hva et individ kan vite, kan biomakten også styre hva som blir dømt som bra og dårlig.

Konklusjon

I teksten drøfter jeg Foucaults begrep om biomakt og dens mulige trussel ovenfor autonomi. Makt er ikke begrenset til institusjoner eller en sentralisert suveren, men er snarere immanent i relasjonene mellom individer. Biomakt er en samling av maktteknikker som stimulerer en viss regjering av individet. Jeg har identifisert fem sentrale aspekter ved Foucaults teori om makt som er relevante for å forstå hvordan biomakt kan true autonomi. For det første er makt ikke noe man har eller mister som individ, men det utøves gjennom ulike relasjoner og posisjoner. Dette viser hvordan individer ikke har noen iboende makt. Dette kan begrense autonomien, da visse handlinger kan ha konsekvenser i ulike maktrelasjoner. Dette er ikke et argument som klarer å undergrave autonomi, men det viser hvordan individer passer på hvordan de handler for å oppfylle rollen.

For det andre er maktrelasjonene immanente i andre forhold, som for eksempel kunnskapsforhold. Det er fordi maktrelasjonen påvirker dynamikken fra innsiden, er den med på å produsere selve relasjonen. Det tredje aspektet er at makten kommer nedenfra, det vil si at den ikke utøves kun av en suveren som påfører sin vilje nedover, men dannes gjennom alle styrkeforholdene i samfunnet. Individene er med på å konstituere og opprettholde maktrelasjonene. Dette kan skape binære skillemodeller som igjen er med på å begrense autonomi gjennom å legge fram en tanke om at man må passe på at man handler for å være på det man ser på som «riktig» side. Som for eksempel med seksualitetsanordningen og hvordan skille mellom hetero og homo også får en form for bra og dårlig.

Det fjerde aspektet er hvordan maktrelasjonene og maktutøvelsene er intensjonelle. Ingen makt blir utøvet uten mål og mening. Dette underbygger det siste jeg ville fra fram om at makten er uunngåelig. Makten er overalt og påvirker alle interaksjoner og relasjoner individene har. Selv om man kan sette seg imot makten, vil man fortsatt være under den. Dette viser at autonomi er alltid er i møtet med makten, autonomien kan aldri være helt fri fra makt. Selv om autonomi ikke direkte undergraves, viser Foucaults perspektiv hvordan autonomien alltid er begrenset av maktforholdene i samfunnet. Det Foucault har fått kritikk

for er hvis individene er et produkt av en makt kan ikke individene være innovative, og da kan man ikke forklare hvordan makten endrer seg. Dette er en sirkelargumentasjon som fungerer med å påpeke hvordan det må være en viss mengde autonomi i individene. Så biomakten kan ikke undergrave autonomi helt.

Individene ble også individualisert. Gjennom den panoptiske geometrien ble individene skilt fra hverandre og man fikk en økt effektivitet. Man trengte ikke lenger trusler eller måter å holde folk fanget, fordi den panoptiske geometrien stopper folk fra å handle på ineffektive og uønskede måter som for eksempel å late seg. Dette stimulerer individene til å regjere over seg selv på en bestemt måte. Den konstante overvåkingen opprettholdt effektiviteten og er grunnlaget for panoptikon. I tillegg til dette ble også styringen individualisert, alle individene fikk ansvar for hele arten. Individene må veie opp valgene sine mot hva som er det beste for arten for å kunne handle, dette stå i kontrast til liberalismen. Hvor målet var den individualiserte styringen, for om individene kunne styre seg selv ville de kunne velge hvordan de ville leve. Det liberalismen ikke tar til høyde for er hva som fordrer grunnene til hvordan de vil leve, som fordres av biomakten. Med normaliseringen kom det måter man skulle handle på og være på.

Biomakten stimulerer endringen som teknologiene om selvet gjør. Det er i denne handlingen at autonomien undergraves, for i å makte over hvordan individer velger å endre seg selv kan man styre endringen. Gjennom forsterkninger og oppfordringer stimuleres individene til visse type endringer av seg selv. Mens tidligere former for makt var basert på suverenitet og trusler om straff, er biomakt rettet mot å produsere og styrke samfunnet. Alt i alt vil jeg si at biomakt ikke klarer å undergrave autonomi, men at man ikke er i nærheten av så upåvirket som man først kan tro. Den positive forsterkningen av livet viser seg fram som en positiv makt, men det er også en regjerende makt. Selv om biomakten forsterker livet, truer den fortsatt individers autonomi til den grad at man normaliserer holdninger og holder de som sanne og at alt som faller utenfor blir sett ned på. Autonomien er ikke revet ned, men den er under rekonstruksjon, for det er tydelig at måten vi regjerer oss selv på er ikke lenger vår.

Referanser

- Bevir, M. (1999). Foucault, Power, and Institutions. *Political Studies*, pp. 345-359. doi: <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00204>
- Buss, S. a. (2018). Personal Autonomy. (E. N. Zalta, Ed.) *Spring Edition*. Retrieved from URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/personal-autonomy/>.
- Courtland, S. D. (2022, 05 09). Liberalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from The Metaphysics Research Lab: <https://plato.stanford.edu/cgi-bin/encyclopedia/archinfo.cgi?entry=liberalism>
- Eliassen, K. (2016). *Foucaults begreper*. Scandinavian Academic Press, Spartacus forlag.
- Foucault, M. (2002). *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Foucault, M. (1979). *Disipline & Punish*. Penguin Books.
- Foucault, M. (1997). *Ethics: Subjectivity and Truth*. (R. Hurle, Trans.) New York: The New Press.
- Foucault, M. (2020a). *Viljen til viten*. Oslo: Pax.
- Nederman, C. (2019). Niccolò Machiavelli. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.
- Poster, M. (1984). *Foucault, Marxism and History: Mode of Production Versus Mode of Information*. Polity Press.
- Reed, M. (2000). The limits of Discourse Analysis in Organizational Analysis. *Organization*, pp. 524-530.
- Tuckness, A. (2020b). Locke's Political Philosophy. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from <https://plato.stanford.edu/archives/win2020/entries/locke-political/>
- Vallier, K. (2022, Desember 21). Neoliberalism. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*.

